

ÚTINAPLÓ, FOLYTATÁSOKBAN

TOLNAI OTTÓ

„És ha igazán csendben maradsz és nem kérdezel hülyeségeket, akkor rádöbben, hogy az utazás csak eszme, hogy az élet csak utazásból áll, utazás az utazásban és a halál sem az utolsó út, hanem egy új utazásnak a kezdete, és senki sem tudja, miért, vagy hová, de azért mindenesetre *bon voyage!*”

Henry Miller

I.

BIKAVIADAL

A vámőr megáll kis kocsink mellett, szabályosan tiszteleg, majd lehajol, hogy körülnézzen. Mielőtt bedugná fejét, leveszi tányérsapkáját, akadályozná a munkában. Békaperspektívából figyelem (úgy látszik, ez a póz felel meg legjobban hangulatomnak): egészen fiatal, váratlankék szemek.

Van-e tiszta, égboltkék szem? Az alig látható erek... Indulás előtt, festő barátom képeit nézegettem. A tus pokla után most a tiszta színnek pokla. Szörnyű: tiszta szín! De így majd legalább jobban vásárolják a képeit. És az emberek véleménye megváltozik, hahaha. Ahogy hazaértem tőle, verset jegyeztem le, ami éppen így, indítás nélkül, torzóként egész, és valahogy naplóm élére kívánczik:

.....
pedig egykor én voltam az
Égboltfejű,
ki sivatag közepén
durva-zöld lombú fa alatt
fényképezkedett,
drappvörös gumibotnyi ér
vezetett a testén,
bunkója szolgált szívéül,
valahol világoskék koponyájában,
amit, mondom belülről
érintett az égbolt.

Ahogy behajol közénk, váratlanul, hangosan felnevetek: ez a szép fiatalember teljesen ősz: ez a fiatalember egykori jó barátom. Egyidősek vagyunk. Jól funkcionálnak maszkjaink, mondom. Fehér hajára, szakállamra gondolok. Megpillantja a hátsó ülésen, mózeskosár-

ban játszadozó, nem egészen félèves kislányomat, mosolyogva bólint. Az ősz haj, a szakáll, a kislány, mindent elmond rólunk, arról a mondjuk egy évtizedről, amióta nem láttuk egymást. Mosolyom lassan mégis arcomra fagy, elvész szakállam homokjában, tulajdonképpen mintha mégsem ismertük volna meg egymást. Nem robbantunk, semmiféle mágneses tér sem keletkezett közöttünk. Szörnyű, annak ellenére, hogy fiatalkori barátaim elvesztésének folyamatán már jóval túl vagyok.

Megöregedtem?!, kérdezem magamtól, szinte visszahőkölve a háttértől. Ez a kérdés, felkiáltás, mint egy ütés csap teljes erőből gymorszájon. Nem, ez lehetetlen. Hiszen itt van nem messze a határtól a Tisza, a szücsgombás eperfák, amikről ilyen verőfényes időben jól láthattuk a Fogadalmi templom tornyát. Igen, és az égbolt is ugyanaz, éjszaka csillagoktól nyüzsgő. Érdekes, sosem láttam annyi csillagot, mint az udvarunkból. Udvarunk nemsokára tele lesz rózsával. Hogyan is öregedtem volna meg, még egy szót sem írtam a rózsáról? Csak ennyit tudok mondani védekezésül? Mit jelent ez? Egyszer, tehát nemsokára, én is jó öreg költőim sorsára fogok jutni, akik az ég, a víz, a fűszál elé térdelnek, s a legszürkébb névelővel, kötőszóval is a mindenség nyelvén szólnak? Kétségtelen, már csak ezeket a fűszálakról írott verseket tudom migrén nélkül olvasni, de egyszer majd én is ilyeneket fogok írni? A rózsáról fogok verset írni, erről a marék parázsról, a csillagokról, fuldokló, csöpp világitó-tornyainkról...

Közös barátunkról kérdez, talán csak azért, hogy áthidalja az úrt. Most kaptam tőle szép lapot, Párizsból, mondom. Ez a legszebb párizsi képeslap, amit még eddig láttam, pedig van már néhány fiókkal: Párizs...; látom, mint egy filmen, ahogy kiválasztja: Notre-Dame de Lorette et le Sacré-Coeur, ekkora vizuális és intellektuális erőfeszítést már régen engedhetett meg magának, majd az egyik teraszon, ő, a megrögzött alkoholista, hatalmas pohár limonádé mellett, megírja — nekem. Senki sem tudott úgy limonádét inni, mint ő! Amikor Zágrábban éltem, gyakran meglátogatott, csodálatos limonádékat ittunk a teraszok fülldt sátrai alatt. Krležáról meséltem, aki Krauszszal fagyaltozott az Esplanade teraszán...

(Krleza és a Rehák-ügy az a politikai kulissza, amitől most, utazva, távolodom, de ami mégsem hagy teljesen nyugton. Egy árnyalattal mindig kevésbé hittem barátaimnál, így természetes, kisebb meglepetésekben van részem, de akkor is, sok mindent helyére fog rakni fejemben e két eset kimenetele.)

Ezt a képeslapot is meg kell őrizni. Különben, ha már a képeslapoknál tartunk, tavaly az olasz tengerparton tengődött és erős-kék képeslapjaival tartotta bennem Újvidéken a lelket. Nehéz nyár volt, félek, ez még nehezebb lesz, ha nem tűnök el valahova. Párizs előtt, Aix et Provence-ban élt, ólomkatonákat csomagolt egy régi kastélyban. Cézanne tájain mászkált. El kell mesélnem, hogyan jutott egyszer eszembe. Fekete asztalomnál ültem, tétlen, amikor az egyik Cézanne-reprodukciót kezdtem vizsgálni, és már-már papírért nyúltam, hogy lejegyezzem gondolataimat, amikor azon kaptam magam, nem a felületek játékát, hanem a képen mászkáló légy útját figyelem: barátomra gondoltam, s a kék-zöld hegyek utáni nosztalgia könnyel telítette szemeimet. Újévre Marseille-ből kaptunk tőle lapot. X is

Marseille-ben él! Érdekes lenne, ha találkozónának, lényeges komponenseim kereszteznék akkor ott egymást. X lány, illetve androgyn. Kanizsai barátaim mutatták fényképét. A közösen eltöltött belgrádi éjszakák! Padlásszobái, Száva-parti barakkja, az ajtónak ugráló békák, férges savanyúalmák zuhogása. Lautreamont-kötetem, ha jól emlékszem, nála maradt. Erről jut eszembe, a két Lautreamont-szakértő: Marcel Jean (festő, költő, műtörténész, a második világháború alatt Magyarországon élt) és Mezei Árpád. Közös könyvük (Danilo is említi, állítólag Danilo Lautreamont-bibliográfiája egyike a legjobbaknak, kár, hogy az előszót is nem vele írták): Maldror, Essai sur Lautreamont et son oeuvre, 1947, Paris, Le Pavois. Mezei, ha jól tudom, még Pesten él, legközelebb okvetlenül fel kell keresnem. Nem tudom, Danilo találkozott-e vele.

Volt katona, kérdezi a vámőr? Dadogok, hirtelen nem is tudom, kire gondol. Nem, mondom. Kiegyenesedik, szemébe húzza sapkáját, szabályosan tiszteleg.

Gyönyörű tavaszi nap. Most már végképpen csak az időjárástól függök, akár az őseMBER, ha süt a nap, kitergetem szakállamat, ha borul, betakarózom vele, és morgok: ez az én életem. Sietünk, még világosan Pestre kell érnünk.

Még mindig barátaimra gondolok.

A vámőr, óriás, fehér hajú Küklopsz, lábai között siklottunk át.

Párizsi barátom, hogy egy pillanatra óhózzá is visszatérjek, tulajdonképpen kislányom keresztapja. Külföldön császokált már, amikor tudattam vele. Mindig ő szeretett volna közülnk legjobban gyereket. Amikor utoljára találkoztunk, a csapkodó téli tenger mellett is a gyerekekről mesélt, csak a gyerekekről tudott mesélni. Már akkor éreztem, végképp kinőtte (mindegy, milyen értelemben) ezt az országot, s tudtam, közel az idő, amikor majd máshová fog menni, mindig mindig máshová, mert ő csak ezzel az egy jogával élt, hogy mindig máshová mehet.

Sofőrünkre akarok kiáltani: gyorsabban, gyorsabban, amikor nagy reccsenés, és megállunk. Belerohantunk az előttünk haladó magyar kocsiába. Nem szállok ki. Magam alá szedem lábaimat, és a nap állására ügyelve, ami egyben a vámőr csillogó fehér feje is, a hadonászó sofőröket nézem. Úgy látszik, mégis sikerült fékezniük, reflektoraink bezúzódtak, de az égők még égnek, tehát, a szakikkal való félórányi magyarázkodás után, mehetünk ismét tovább. Behajtottunk a jegenyék alá, sofőrünk megméri lázát, C-vitamint vesz be, minket is megkínál. Az erős savanyú íz kissé felfrissít. Feleségem, a hátsó ülésen, szoptat. Félek, sofőrünk elveszti önbizalmát. Pedig önbizalma nélkül megszűnne létezni, komikus lenne mint hajó fedélzetén az albatrosz. Kecskemét előtt még egyszer megállunk, és a puha, meleg barázdákban elfogyasztjuk a Szabadkán felszedett rántott csirkét. Egyetlen vágyam, hogy lefeküdhessenek, itt a meleg szántóföldeken.

Pest. A kislány rokonaink martaléka. Egész éjszaka sétálunk. Sok aszalódott, szatyros nénikét látok. Jó jel, mondom, ez már világvárost jelez. Az aluljáróban ácsorgunk, pénzt dobunk fal alá.

Másnap, Pest—Komárom—Pozsony, minden zökkenő nélkül. Budán, a Bécsi úton lépésben hajtottunk, kikeressük Kassák házát.

Sofőrünk az éjszaka jugoszláviai híreket hallgatott: Rehákot nem jelölték.

Pozsonyban megígérjük Monoszlőyéknak, visszafelé jövet velük töl-
tünk egy napot. Skót whisky. Dedikálja Aranykor című válogatott
verseit. Monoszlőy nem kapja sem a Hidat, sem az Új Symposiont.
Feleségem tisztába teszi a kislányt. Azt mondják, Pozsony—Prága
nyolc óra. Nem-népes-táborunk először érez szorongást — a szoron-
gás óshazájában. Délután ötkor indulunk, tíz előtt már Prágában
vagyunk. Egész nap nem ettem, megszedülök, amikor az utcai bódé-
ban vásárolt, forró kolbászba harapok. Jihlava körül ismét szeren-
csétlenségünk volt. Vagy kilencvenessel hajtunk, amikor sofőrünk
kezeben marad a kormánykerék, mint valami komikus filmben. Fé-
kez, a kocsni keresztbe fordul az úton. Kinézek az ablakon, a hátsó
kerék a mély árok szélét harapja.

Öt perc hallgatás, a „halottak” tiszteletére. Mérjük az időt. Vala-
hogy visszanyomjuk a volánt. Jól érezzük, kocsink a magától telhető
legtöbbet adja, konstrukciójának rezgése csontjainkra is átterjed,
a maratoni futók érezhetik így magukat. Agyvelőm nehéz labda. Na-
gyobb kocsiban nem érezni ilyen reálisán időt-teret, nagyobb kocsi-
ban imaginárius világban mozgunk.

„*Csak a történet örök szalagja lendül*”, olvasom patetikusan Mo-
noszlőy Új dimenzióban című versét.

Prága. Rilke, Kafka. Svejtk. Én is csak így kezdek.

Svejket talán nem ismerném ennyire, ha nem Hasek regénye lenne
bátyám legkedvesebb könyve. Több mint tíz éve mániákusan, már-
már ijesztően olvassa. Ha hazamegyek, sohasem menekülhetek felol-
vasásai elől. Mennél jobban hízik, annál többet nevet, annál jobban
élvezem ezeket a felolvasásokat. Senkit sem irigylek annyira, mint
az egy-könyves embert. M. mesélt valakiről, aki egész életében a
Háború és békét olvasta. Mi nem tudjuk igazán szeretni a könyveket,
a felszínen siklunk, mindig a következő felé. Én Faulkner Zengő tom-
bolását, ő Capote Fűvek hárfáját említette védekezésül, persze mind-
ketten éreztük, ez egészen más. Svejket ábrázoló sör-alátétet kellene
küldenem bátyámnak! Biztosan nagyon megörülne neki. Svejtk olva-
sásán kívül, még egy szenvedélye van: a postagalambok. Mind jobb
repülőket vásárol, tenyészt, pedig nem is nagyon repülteti őket. A
padláson, a tetőn tollászkodnak, öntelten fütyürész nekik, de sosem
hessenti fel, vagy viszi másik városba őket. A végtelent birtokolja
így. Különben is érdekes lenne valami prózát írni a kisvárosi galamb-
bászokról. A múltkor gondoltam erre, amikor filmes barátom dühö-
sen panaszkolt, a galambászatról akarnak filmet készíteni, ahelyett,
hogy a vajdasági öngyilkosságok problémáját firtató szövegeknyvét
fogadná el. Jót nevtünk. A galambcsiszár repülővel üldöznék ga-
lamb-hőst, hogy belső életét is érzékeltesse... Mikor már tapod-
tat sem képes mozdulni helyéről, városkájából, udvarából, az ember
galambot enged a magasba:

„*s egy ember most fölszúrja magát a térbe!*” (Kassák, Bori idézi)

Éjjel átsétálunk a Vltaván. A tavasz első napjai, olcsó smetanai
hangulat. Mindig tavasszal kellene az új városokkal ismerkedni. A
sofőrrel okoskodunk. Miért nem Bécs, Berlin, Budapest, Belgrád adta
a legnagyobb modern költőt, prózaírót? A művészet lényeges válto-
zásai itt játszódtak le, máshol inkább csak a felszínesek. De mind
a ketten németül írtak. *Malte*, mondom áhítattal. A Földi táplálékok

és Malte olvasása után barátommal úgy sírtunk, mint a kislányok, megöleltük, megcsókoltuk egymást. Azóta sem csinálunk mást, mint ezeknek a rosszul olvasott könyveknek a hálójából próbálunk menekülni.

Kafkánál látni legtisztábban: a modern regény problémái nem a technika, a tér-idő, sem a történet problémái.

Sofőrünk szó nélkül, hirtelen az éjjeli villamos után iramodik, éppen csak zsebbe téve szemüvegét. Szép látvány a szítáló esőben. Hangosan szeretnénk lelkesíteni, annak ellenére, hogy már messze van, el is fordul, nem látjuk, fogalmunk sincs, mi történt vele, miért üldözi az éjszakában közömbösen csörömpölő villamost. Sötét utcában állunk, tornyok, kupolák, magas falak, sehol világosság, mégis úgy érezzük, repülünk, ha még egy villamos jön, mi is utána eredünk. Kétségtelen, a tavaszi futás ideje elérkezett, elérkezett az idő, amikor az agancsokat a már tejes fákhhoz kell dörzsölni! Sokáig állunk így a sötétben. Fél óra múlva találkozunk. Sétál, mintha semmi sem történt volna. Mégis, látszik, a futás jót tett neki. A kis brazil lányt pillantotta meg a mellettünk elhaladó villamosban. Említette már, Hágában ismerte meg: ott is éppen esett az eső, és sofőrünk nagyvonalúan, mint amilyen nagyvonalú általában a mi sofőrünk, felkínálta a lánynak az ingét, kabátját; a kislány meg felhívta teára. Baloldali brazil politikus lánya, Párizsban végképpen meggyőződik a szocializmus üdvösségéről, és Prágába jön tanulmányozni. Választhatott volna rosszabbul is, mondom. Most már kevésbé lelkesedik, mondja a sofőr. A sörözőket járjuk, de végül a jazz-clubban kötünk ki. Piros inges angol fiúk játszanak az otthonosan berendezett pincehelyiségben. A falakon lelkesen készített, de meglehetősen gyenge informelek. Egyiken sem érezni a festő egyéniségét, nincs erejük különbözni, egyszóval konfekció, de valahogy mégis kellemesen hatnak itt, pontosan a zene, a hangulat magaslatán. Érdekes, az informelből is ugyanolyan kulissza lesz, mint a többi forradalomból. Mi is a funkciója a — felakasztott — képnek? A zongorista kicsit lassú, jegyzi meg sofőrünk, aki már, természetesen, cseh kislány társaságában virul. Masková. Sosem érdekelték az ilyesmik, számomra most mégis felfedezés a fiatalok fegyelmezettsége. Igaz, ez a fegyelmezetség uralkodik a sörözőkben is (amikor mérgesek vagyunk a csehekre, a sör-logikát emlegetjük). Nálunk, hasonló helyeken, vagy felszínesebb, vagy primitívebb a hangulat.

Ifjúságunk életének miért olyan kevés a megnyilatkozási formája?!

Másnap Masková a zsidónegyedbe vezet bennünket. A metélőkéseket tanulmányozom.

Kafka szülőháza. A szomszéd templomban üldögélünk, jégverem.

Zsidó temető. Virág helyett kavicsot tesznek a sírkőre. Hogyan is festene itt valami színes? Ez az első igazi temető, amit láttam. A hegyes vidékek puritán, pár sírból álló temetőire emlékeztet, ahol szikladarab szolgál sírköül. Az emberek még a temetőikben is nevetéssé teszik magukat. A giccsnek mindig a temető volt a legjobb talaja. Akármelyik temetőnk kapujára kiírhatnánk: Giccs-kiállítás, belépés díjtalan.

Masková és a sofőr csörgőhasú posszumot vásárol a kislánynak, legalábbis mi posszumnak hisszük. Pound posszumnak nevezte Eliot-t.

Otthon, íróasztalomon van egy poszumot ábrázoló képeslap. Kis-lányunkkal, annak ellenére, hogy még csak féléves, sok városban megfordultunk már, de még sehol sem voltak hozzá ilyen kedvesek az emberek. Lépten-nyomon leállítanak bennünket, fényképeznek, ki-veszik kosarából, csókolgatják.

Délután sofőrünk beszámolója a nemzetközi jogászok kongresszú-sán. Beszámolója címe:

„Az anyagi jog alkalmazása külkereskedelmi választóbíróságok által.”

A legérdekesebb köztük a kanadai lengyel zsidó, aki végig nevetve csinálta több mint egyórás beszámolóját.

Hihetetlenül érdekes érettségi tablót láttam az utcán. A diákok csecsemőkori fényképeiket is felragasztották csokornyakkendő-ké-peik mellé.

Sofőrünk vacsorára hív bennünket. Vidmar, Konjović is élt Prágá-ban, mondom. Konjović felesége cseh. Voltam velük művésztelepen.

Az újvidéki színház ma este itt, Prágában vendégszerepel, láttuk a plakátokat. Prágát ellepték az újvidékiek. Vakarózom. Éjszaka G.-dal találkozunk és a Vencel téren sétálunk, nevetgélünk, a város megszűnik számunkra idegennek lenni. Tornacipókat, lemezeket vá-sárolunk, és három-négy nap után vissza Pozsonyba. Reggel tizenegy körül indulunk, Monoszlóyék ötre várnak bennünket. Mindig időre kell elérnünk valahová, ez nem jó.

Fenyőgallyakat törünk lábunk alá a kocsiba. Jó látni a fenyőfák tövében szántogató parasztokat. Rengeteg a fácán. Ha sok fácánt, színes vadat látnék egy országban, könnyű lenne velem elhitetni, a mennyorszában járok.

Jihlava és Brunn között ismét közlekedési balesetünk van. Előzni akarunk egy kék autóbust, az autóbusz hirtelen befordul, és mi, mint egy nagy dobnak, vágódunk neki. Érdekes az összeütközés pil-lanatának anatómiája; elemezni kellene, semmi szörnyű nincs benne, az ember érdeklődéssel hajol előre, mert kissé meggyorsult a film, tehát ha az ember nagyobb erővel ütközne össze, mint mozivászonra pillantana át a halálba. Ismét jól fékezünk, úgy látszik, a reflexekkel nincs baj. Mind a négyen épek vagyunk, sőt a koci is mozog. Sze-rencsére a motor hátul van, és ha vigyázni tudunk fejünkre, csak kocsink külsején eshet csorba. A kormány ismét kiugrott, de már tudjuk a módját, hogyan kell visszanyomni. Az autóbusznak semmi baja, csak behorpadt. Iskolás gyerekeket szállított, a sok gyerek, mint széttaposott rovar, veszi körül kocsinkat, alig kapunk levegőt. Feleségem szoptat, pelenkáz. Amikor észreveszik a kicsit, még szoro-sabbra fogják gyűrűjüket. Szerencsére, közben szírenázva megérke-zik a rendőrség. Kétórás magyarázkodás után végül megengedik, hogy sofőrünk is, akiben persze nem sejtik a nemzetközi jog szakértőjét, hozzáírjon valamit a jegyzőkönyvhöz. Ez a mi biztosítónk miatt volt lényeges. Megigérik, értesítik a határt. Szívélyesen búcsúzkodunk. Megnyertük a csatát, teljes gőzzel tovább, Pozsonynak. Aki mellett csak elhaladunk, mindenki utánunk fordul. Hétre, mégis, élve, mind a né-gyen megérkezünk Monoszlóy dolgozószobájába. Üdvrivalgás, a négy nő úgy fogad bennünket, mint a marathóni hírnökököt.

Azonnal megyünk tovább, hangzik a parancs. Monoszlóy volt a két-három magyar tengerészek egyike, tartásában, mozgásában van valami a nyugalmazott admirálisokéból. Életregénye Kassákéval vetekszik,

csak sajnós, az övé még nincs megírva. Senkinek sem adatott meg, hogy ennyire kifigurázza a magyarok tenger-komplexusát. Magnetonra kellene venni elejétől végig a meséjét, és kész. Dunamocsra megyünk. Én Monoszlóy kocsijába kerülök, tornateremben érzem magam, bukfencezni szeretnék, végre kinyújthatom lábaimat. Térdem szépen kikalapált bronzszobor, újraéled. Most hozták javításból a kocsit, a költő nekihajtott a kaszárnyának (azonnal riadóztak). Monoszlóy a sofőr! Minden saroknál felkapja fejét, merre? Elütünk egy nagy nyulat. Nem vesszük fel, de később megállunk letörölni a vért, nehogy azt higgyék, embert öltünk. A kislányt Komáromban Monoszlóy menyasszonyáéknál hagyjuk. A Duna mellett téves útra fordulunk, és elakadunk a homokban. Szuroksötét. Kiszállunk, hogy megnyomjuk a kocsit, de én nem erőlködök, nem sietek sehová, jól érzem magam ott, ahol vagyok. Szeretném végighúzni kezem a Duna sötét bársonyfelületén. A kis rovar, érdekes, nem akadt el. Monoszlóyék Kodály-dalokat énekelnek. Majd Kodályról mesél. Nem tudtam, hogy Kodály megzenésítette a Gombostúk háborúját.

FOGPISZKÁLÓ

Öles fenyőből fogytam ily soványra,
szűk centi szorult a derekam köré,
valamikor a bércek havas csúcsán
kis emberek bújtak karjaim mögé.

KÜLÖNVÉLEMÉNY

A szirmot nem ragasztja össze új méz,
amire törpe Mefisztók lába taposott,
és a négerek sohasem fehérek,
én, bevallom, különvéleményen vagyok.

A falusi orvos vár bennünket. Cigány is volt, mondja, de már hazarendelte, meg különben is, hegedűje nyakát elengedte az enyv. A pap is lefeküdt már, holnap korán kel. Hajnalban vissza Komáromba. Nem tudok elképzelni nagyobb élvezetet, mint Monoszlóy autójában utazni. Most hogy nincs velünk a kislány, éntőlem árkon-bokron hajthat, kicsit a fáradságtól, kicsit a megszokástól már teljesen közömbös vagyok.

A bár üres, sofőrünk zongorához ül, körülálljuk, és énekelünk. Hozzánk köti magát Dsida Jenő ripacs, részeg bátyja. Ismerik önök Dsida Jenőt?, kérdezi. Monoszlóy beszélgetni próbál vele, látjuk, egyáltalán nem ismeri öccse verseit, látjuk, nem ismeri Dsida Jenőt. Többé nem szólunk hozzá. Kávésészém fenekét vizsgálom. De hiszen Dsida egyik legszebb verse:

„ . . . . .
Vastagon fog a tinta, zordul.
A rozsdalevű éjszaka
már hatkor a kertekre csordul.
. . . . .
. . . Mondd, kissé mártottál-e már
hőfehér cukrot barna lébe,
egy feketekávés pohár
keserű, nyirkos éjjelébe?

S figyelted-e: a sűrű lé
mily biztosan, mily sunyi-resten
szívárog, kúszik fölfelé
a kristálytisza kockatestben?
Így szívódik az éjszaka
beléd is, fölfelé eredve,
az éjszaka, a sír szaga
minden rostodba és eredbe,
míg nem egy lucskos, barna esten
az olvadásig itat át,
hogy édesítsd valamely isten
sötét-keserű italát.”

Sosem tudni, hol, melyik költővel találkozunk. Monoszlóy és menyasszonya visszahozza a kislányt. Jól viselkedett, mondják. Teddy (így hívják lányai) apák között az első, mondom. Mesél. Senki sem tudná nálam tovább hallgatni. Kár, hogy nem tudok semmit feljegyezni ide, noteszomba, a meséjéből. Rendületlenül jegyzetgek, de érzem, tőmondataim jóformán majdnem teljesen üresen kapkodnak egymás után. Lényegében állandóan fáradt vagyok. Reggel Mnačkót látjuk. Szépen üdvözli Teddyt. Teddy szidja. Mnačko volt Vietnamban. Elbúcsúzunk.

A határon nem engednek át bennünket, tehát, úgy látszik, mégsem nyertük meg meg a csatát, rendőreink elfelejtettek telefonálni. Visszaküldenek bennünket a komáromi rendőrségre.

A karkai bürokráciát saját otthonában ismerhetjük meg. Nyolc órát várunk az igazolásra. Nem tudjuk pontosan megmondani, hol is történt a baleset, csak annyit tudunk, hogy Jihlava és Brünn között. Kérjük, telefonáljanak mind a két rendőrségre. Azt mondják, sürgönyöznek, két-három órán belül megkapjuk a választ.

Az Irodalmi Szemlét olvasom, a rendőrség előtt, kocsinkban. Néha, kiszalad egy-egy rendőr, és körülszaglássza a kocsit.

Fábry Kassák „ősegyszerűségéről” beszél. Noteszomba másolom Egri megjegyzését Füst Adventjéről (ha jól emlékszem, Monoszlóy Egri is szidta): „Talán nem volna érdektelen, ha a magyar esszéirodalom kimutatná, hogy a szorongás mesteri ábrázolásában sok esztendővel megelőzte az akkor Prágában tengődő — ma világirodalmi rangra emelkedett — Franz Kafkát.”

Elmúlt két óra, a rendőrök mennek haza. Most észre sem veszik a kocsinkat.

Esteledik, a kislányt hálósákjába dugjuk, és lefektetjük, minden este pontosan hatkor tér nyugovóra. Mindannyiunk közül ő bírja legjobban az utat. Csak róla kellett volna jegyzetnem egész úton: ő utunk hőse. Végre sofőrünknek, kínjában, jó ötlete támad, táskájából előkeresi a cseh miniszterelnök aranybetűs meghívóját valami fogadásra. Szerencsére a szöveg angolul van nyomtatva. Azonnal, telefonon hívják a parancsnokot, öt percen belül megérkezik, futólépésben hagyja el kocsiját; hívják a határállomás főnökét, öt percen belül megérkezik. Este nyolckor végre kezünkben az igazolás, de, hogy az eset még érdekesebb legyen, a határőrök most nem kérik. Már a magyar oldalon robogunk.

Jégeső.

Sajnos, Pestre ismét időre kell érnünk, kapuzárás előtt.

Egyik reflektorunk az égre mutat.

Ahogy Pesten, a Ráday utcában, egyik kezemben az alvó kislánnyal, másikban piros plédjével kiszállok a kocsiból és elindulok a lépcső felé, úgy érzem, mintha bikaviadal porondját hagynám magam mögött. Sofőrünk már megy is, vizitízoltó rokonánál alszik.

Meg kellett volna köszönnöm neki ezt a három közlekedési szerencsétlenséget, — kissé másképpen nézek a világra.

II.

POLOSKA

Budapest. Nagy, csikorgó vesszőfotelban ülve írok, bronzszoborral kalapált térdem megszűnik asztalként szolgálni, végre mondataimban is kinyújtózok, elterülve... Legszívesebben fel sem kelnék innen, megelégszem azzal a tudattal, hogy Pesten ülök, itt, nem messze a Dunától, a Petőfi-hídnál, és talán éppen így tudnám leginkább uralni a méreteket („A méretek” — Sinkó) is, nehéz, díszesen vert hídcsatjaival egy pontba összefogni.

Még mindig utazom, csak most a film egészen le van lassítva, és visszafelé pereg, mintha csőben másznék, csúsznék visszafelé.

Előlről kellene kezdenem naplómát. Prágáról írni, az ifjú Rilke módorában. Persze, a kupolákról, amiken egykor mintha vízimadarak álldogáltak volna, és méregzöld ürülékükkel festették volna pikelyesre a bádogot. Régen olvastam már Krleža Rilke-esszéjét, nem is igen tudom így megkülönböztetni Proust-esszéjétől, de ha jól emlékszem, csak a fiatal Rilket ismeri, viszont a Heidegger-iskola, mely Hölderlin után Rilket tartja a „gyatra kor” legnagyobb költőjének, a késeiből olvassa a Rejtélyt, ami tán e város szentélyében rejtőzik, hiszen Kafka is itt kereste szürke szavaival. Kafkát kellene olvasni, szürke szavainak sivatagába veszni, hiszen e sivatag is Prága egyik rétege kell hogy legyen. Kafkát olvasni. Camus szerint Kafka egész művészete abban van, hogy újraolvasni kényszerít. Újraírni naplómát, a pillanatokat, mint Proust teasüteményét, újra, egyenkint számba rakni, és várni, hogy megdagadjanak, elolvadjanak, elindítsák az emóciók láncát, és városunkat mint egy impresszionista festményt, kis zenei darabot írni le, vagy inkább újraépíteni, igen, ez a pontos kifejezés, újraépíteni. (Amióta a pécsi Jelenkorban olvastam Granasztói Proust-naplóját, Proustban elsősorban építész látok, minden idők legnagyobb építészt.)

Nem, mégsem bántom noteszomat. A napló műfaji kelleke az egyféle tökéletlenség. Viszont ez nem jelenti azt, hogy nem kell tanulni, nem is tanulni, gyakorolni a naplóírást, hogy haditudósítónak lehessünk, jelentéktelen pillanataink elvesztésének tudósítóivá. Még egyszer most már nem írhatok Prágáról (most jut eszembe, arról a festőnőről sem írtam, aki minden hajnalban, rossz, régi, fakerekű babakocsin toltta ki képeit az egyik térre, ahol drótra aggatta őket, és kicsit megszavardott, amikor megpillantott bennünket, kosarunkkal, kiállításán), legfeljebb csak még egyszer elutazhatom, mert Prága mindenféleképpen azok közé a városok közé fog tartozni, amik a legszűkebb válogatásba is mindig be fognak kerülni, fejezetcímünk

ellenére, ami egyáltalán nem Budapestet, hanem, sajnos Prágát illeti meg.

Napló... Sinkóra emlékezem. Nem olyan régen, Újvidéken, összelálkoztunk az egyik szállodában. Londonról mesélt. Majd írásaimra terelődött a szó: fél, mondta, modorom vesztőmmé lehet. Ha megdicsér, biztos nem örültem volna annyira szavainak. Éjfél felé, mivel esett az eső, hazavittek bennünket. Min dolgozom, kérdezte elválás előtt? Naplót írok, mondtam. Majd megmutatom. Örült. Amikor hazaértem, betűzeltem naplómat...

Elsősorban is, sürgősen le kell jegyezniem, nem szívesen tennék tisztelgő látogatásokat, egy-két ember kivételével, legalábbis most, senkit sem kívánok látni. Egyedül szeretnék lenni. Egyedül üldögelni a lépcsőkön, a Duna-parton, a fal mellett, koldusként. Koldusként jöttem, koldusként, aki nem fogad el semmit. Bacilusként lopom magam a város vérkeringésébe, ahol éppen felakadok, ott terjeszkedem. Kellett ez a hajsza, felületes ismerkedés két-három várossal, hogy most nyugodtan lődöröghessek itt, és még véletlenül se kívánkozzak a Balatonra, mondjuk.

Valóban nyugodt vagyok. Nem tudnám megmondani, mikor voltam utoljára ilyen nyugodt. Talán sose.

Indulás előtt, otthon Újvidéken, kifizettem áprilisi lakbéremet, több mint valószínű, innen ez az isteni nyugodtság, habár félszáz-ezerrel még mindig adós vagyok a házigazdának. Télen meg kellett vennem olajkályháját. Még ki sem fizettem és máris itt a tavasz, a nyár, és feleségem csipkét, vázát tett rá. Nyugodt vagyok, kétségtelenül lélegzetvételnyi egerútra tettem szert ezzel az utazással, aminek félek, többé már nem is lehet vége, tehát: *bon voyage!*, habár, visszaérve, fogalmam sincs, miből, hogyan fogom kifizetni a májusi, júniusi házbért, a kályhát, fantáziám felmondja a szolgálatot, mit fogunk enni? A múltkor 1700 régi dinárt fizettek egy versemért, szégyelltem felvenni a bankban, nagyvonalúan legyintettem, és elvonultam, habár vehettem volna rajta tejet, kenyeret. Valóban, mi is maradhatott volna hátra ilyen helyzetben, mint hogy kiváltsam útvelem. Hogy örült kis családom a piros, puhafedelű könyvecskének, fejünk alatt őriztük, mint legnagyobb kincsünket.

Rokonaink szép szobát bocsátottak rendelkezésünkre. A gyerekek a hálószobában alszanak, gumipárnákon. És enni, inni is kapunk!

Mondom, semmi kedvem felkelni csikorgó fotelemből. Süt a nap. A magas, fehér ajtókon, ablakfélfákon ötvenhatos golyók helyei.

Feleségem a fürdőszobában mos. A régi gázvezetékeket nézegetem. Szeretem ezeket a régi épületeket, itt minden úgy áll, mint mondjuk ötven évvel ezelőtt, amikor még József Attila is élt. Akár a múzeumban, úgy vizsgálok meg minden apró tárgyat, repedést, foltot.

Eörsi három versemet helyezte el a rádiónál. Kodály-versemet nemfogadták el, a *légy* miatt. Hogyan említhetek, a nemzet nagy halottjával kapcsolatban, *legyet*? Tényleg.

Rokonunk, az Élelmiszeripari Minisztérium kis hivatalnoka, különben arisztokrata származású, olcsón hoz haza szalonnát, zsírt, sőt az ismerősöknek is, íróasztalán, rézkigyó papírnyomaték alatt, az Új ember, a Vigilia és a fényképészeti szaklap legújabb számait látom, a fiókban bicskagyűjtemény, Franciaországban volt fogoly, éjszakára Reményik-verseket ad olvasni; Kodály temetéséről mesél.

A kis hivatalnok, a nagy zeneszerző temetésére — szabad napot kért!

Meséjéből érzem, mint sajtnak a kukac, úgy érzi magát a tömegben. Mindenesetre, ő Kodály nagy tisztelője, és az most más lapra tartozik, hogy ahol tömörülés van, ott ő szeret megjelenni, ha nem is olvad éppen be, legalább körülszaglássza, és hazaérve, pizsmapöndölésben, úgy csettintget nyelvével, mint a bűdös sajt szakértői, ingyencei. Összegyűjtötte a Kodály-nekrológokat, képeket. Megígérem, én is elküldöm neki gyűjteménye számára Kodály-versemet. Csak mit csináljak a *léggel*? Ó, ez az átkozott légy, sehogy sem hagy nyugton. A volt Kilián-laktanya pincéjében berendezett sörözőbe, A Két medvéhez vezet, és úgy mesél az ötvenhatos eseményekről, mintha legalábbis a Nagy Francia Forradalom leckéjét mondaná fel. Persze megjegyzi, az események ideje alatt mindössze kétszer hagyta el otthoni pincéjüket, amikor kenyérért ment. Nagynénémmel, feleségemmel és kislánnyal, a Vigadó téren, a Bella Italia hintaszékeiben napozunk. Plzeni sört kérünk, de nincsen. Irodalom ide, művészet oda, de azért elsősorban mégiscsak a sör miatt kell még egyszer Prágába menni!

A Belgrád rakparton megyünk haza, itt valahol lakik Lukács. Eörsi megígérte, elintézi, hogy rövid beszélgetést folytassak vele Sinkóról.

A Duna-part lépcsőin nem lehet helyet kapni.

Éjszaka a Váci utcán, „Váci utcán, Váci utcán...” sétálunk.

Sosem hittem volna, hogy én is csak könyvekben mozgok, hogy előlem is eltakarják a világot, a Várost. Mennyire iszonyodtam egykor az efféle találkozásoktól, útleírásoktól: tarisznyámban az illető ország, város jeles íróival, kiszállni a terepre, és felmondani a leckét, megtapogatni a szülőházak sarkát, ahol az írók naponta elfordultak, a parkokban üldögélni, és arra gondolni, íróink is talán éppen ezen a padon üldögéltek nehéz gondolataik súlya alatt rogyadozva, és az elutazás előtt virágot vinni elhagyatott sírjukra. Pedig Prága is („az elidegenülés városa”, „itt tartott próbát a nagyvilág” — nincs kizárva, ha jobban ismerném Musil nagy regényét, állításaimat kiterjeszteném Bécsre is, az egész Habsburg-államra, hiszen Trakl nevét sem említettem még...) csak Rilkével és Kafkával való újbóli találkozás volt számomra, talán éppen azért, mert hogy Kafka szavait parafrázáljam, nagyobb idegenek voltak itt az idegennél.

Váci utcám kezdetén és végén is a semmivel hasonlatos valami táng. Azt hiszem, most nem nyegleségből írtam le ezt a kategóriát. Mind rohamosabban közeledek egy olyan állapot felé, amilyenről fiatalabb koromban annyit álmodoztam. Az íróember számára egyedül üdvösnek tartottam, sőt az sincs kizárva, ezzel az utazással ez az álmodott szörnyű állapot, tudniillik a vegytiszta egyedüllet már kezdetét is vette: itt állok feleségemmel a Váci utcán, és nem tudom, miért vagyok itt, és ha hazautazom, nem fogom tudni, miért vagyok ott. Semmi közöm ehhez a világhoz, emberekhez, és semmi közöm az otthoni világhoz, emberekhez. Egyik világ sem képes kapcsolatot teremteni verseimmel, és verseim sem képesek kapcsolatot teremteni a világgal: egyoldalú lennék, ha ebből csak verseim gyengeségére következtetnék...

El tudom-e viselni ezt a végtelen űrt, szabadságomat, amit kétségtelen részben jómagam növesztettem körém, mint házukat az eső

után seregestől vonuló nyálas csigák? Ez az egyetlen problémám. Na most, ami konkrétan a költészetet illeti, tudni fog-e szabadságom úgy énekelni, mint ahogy a rabok énekeltek róla, illetve, tudni fogom-e mindig ellenőrizni, milyen perspektívában vagyok a modern jugoszláv költészet e két központi sorához:

„Hoće li sloboda umeti da peva
kao što su sužnji pevali o njoj?...”
(Miljković)

Budapesten egyik pillanatban teljesen otthon érzem magam, szeretnék örökre itt maradni, megfogadom, évente mind többször fogok jönni, a másik pillanatban meg jóval idegenebbnek tűnik még Prágánál is, és már futnék innen, hogy többé sohase tegyem földjére lábam: félek, nem fogom tudni elviselni ezt a nagy hóingadozást, megrepedek.

Sinkó Budapestjét említettem. Igen, mind többet látom a fiatalkori epizódot, ami később az egész élet tartalmává lett, és az öregkori találkozást, amit pesti mozaikjában varázsol elénk, barátjának adott válaszában:

„...Mégse vagyok csak idegen az idegen városban. Ez a város volt mégis az a szintér, ahol legtöbbit, életre szólót kaptam, és ahol, ha sokszor úgy látszott is, hogy itt minden időkre minden elveszett, megint csak kaptam; kaptam keserűséget, rémületet, álmomtól megfosztó borzadást — de szándékosan mondom így: k a p t a m, mert az itt dúló borzalom is produktív, ihletett tagadássá, harcossá akaratává vált bennem, és — amennyire erőmből telt — tetté is. Hogy ére valamit az, ami vagyok, és amit elvégeztem, s amit tán még elvégez nem megadatik, az majd kiderül; de hogy gondolataim és tetteim, az életem kialakításában, így vagy úgy, ez a mai idegen város mindennél döntőbb szerepet játszott, ezt mindig is tudom. Azóta, hogy te és én utoljára találkoztunk, sokfelé jártam, kínlódtam és reménykedtem, kétségbeestem, megint kínlódtam, és újraeledve megint előlőről kezdtem; de mindig ott volt háttérnek, hegyes ösztökének húzóerőben az az alig pár hónapnál több idő, amit épp ebben, az egykor legboldogítóbb reményeket és tennivalókat ajándékozó, ebben az azóta annyiszor rettenetes, annyiszor lidércnyomásos városban, Budapesten éltem át.”

Valóban, mindenre gondoltam volna, csak erre nem, hogy Sinkó nyomait fogom itt keresni és a kommün kibogozhatatlan probléma-komplexusánál állapodom meg. Valamennyire, igaz, érthető, hiszen halála még túl közeli.

A halál, ami számomra csak a halált jelenti, és semmi mást.

A halál, ami csak a halál gondolatát ébreszti bennem, és semmi mást.

Nem értem a pesti nőket, egyáltalán nem értem, magyarázza feleségem (inkább csak regisztrálok, mint hallom, értem, amit beszél), miért aggatják tele magukat olasz bővlival, mint a papagájok, amikor maguknak sokkal szebb dolgaik vannak?

A Hungáriában fiatal, hogy úgy mondjam, egészen fiatal magyar költők után szimatolok. Egyszerűen és elsősorban azért, mert szörnyen kíváncsi vagyok a velem egyidős és tölem fiatalabb magyar-

országi verselőkre. A folyóiratokban hiába kutat utánuk az ember, pedig mindig éreztem, létezni kell egyfajta költészetnek, amit annyira hiányolok, nemcsak itt, nálunk is. Minél jobban éreztem hiányukat, annál jobban meggyőződtem létezésükről. Néhánnyal, több mint valószínű, éppen a tehetségtelenebbekkel, már volt némi kapcsolatunk. A kávéházban, utánuk érdeklődni, teljesen véletlenül éppen az ő asztalukhoz lépek.

Kezdet címen folyóiratot szándékoztak indítani. Allítólag Kassák el is vállalta volna a folyóirat szerkesztését. Persze a dolog valahogy, valahol, mint ahogy az lenni szokott, elakadt, megfeneklett.

Kassákhoz készülnek, velük megyek én is. Már tudom, hol lakik. Tudtam, a látogatás protokollmentes lesz, különben nem vállalkozom. Fárast a pestiek jó modora, nyelve.

„Kassák Lajos vagyok
csak így

borzalmas egyszerűséggel

Kassák Lajos.”

A fiatalok; én, ha másért nem is, szakállam miatt, idősebbnek tűnök, habár szakállam egy kicsit zavar, emlékszem, valamelyik könyvből csipős megjegyzésre, kár, hogy néha nem lehet lekapcsolni és a farzsebbe csúsztatni; a lap körüli fejleményeket, az írószövegségben rendezett szereplésüket ismertetik. Figyelmesen hallgatja, aprólékosan faggatja őket. A pop-art és a happening felől érdeklődik. Kassák még mindig nyitott ajtó az új irányzatok előtt. Érdekes, a két legnagyobb élő magyar költő tökéletes ellenpólus: Füst már az indulásnál bezáruló, Kassák az örökké nyitott. Sarokba húzódok, ismét békaperspektívából lesek. Szemben velem a falon, egymás felett anyja és első felesége régi szürke fényképei, az egyik nincs kizárva rajz, nem tudom. Mostanában olvastam önéletrajzának a Károlyi-forradalomról szóló kötetét, még frissen él bennem a kép, csodálatos, fenét csodálatos, emberi, nagyon is emberi asszony alakja. Legjobb lenne, gondolom magamban, ha meg se szólalnék. Bosszankodom. Már megint látogatóban vagyok! Hányszor megfogadtam, nem ügyetlenkedem többé. Szörnyű ez a mi vajdasági dilettantizmusunk, vagy minék is nevezzem. Krlježánál tett látogatásaim után fogadtam meg, többé soha. Annak ellenére, hogy szívélyes légkörben folyt mindig a találkozás, úgy éreztem magam, mint valami pionír küldöttség tagja, éppen csak a piros kendő hiányzott és a csokor virág.

Görbe mutatóját figyelem. A régi harcosok ujja deformálódhattott így az ideg újra feszítésétől. Versmondaitaira is ez a pattánásig feszített áttetsző ideg az, ami annyira jellemző. Érezni, hogyan húzza ki, feszíti versét, az olvasó élménye mindig ez a jelenlevő erőbedobás, nem pedig, mondjuk tovább képletesen, a madár lelövése. Ujja a cigarettára (Terv) is úgy csavarodik, mint ecsetjére, vésőjére csavarodhat.

Talán öregkori verseit szeretem legjobban. Igaz, lényeges különbségről nem beszélhetünk. Egy szálból húzza versét, az idegen kívül semmi más. Pontosan nem tudnám megmondani, miért, az utóbbi időben Két pont között című versét olvasgatom leginkább, mutogatom ismerőseimnek. Ide írom az utolsó mondatot:

„Hogyan nyújtsam át ajándékom
szívedet és szívemet
amint egy párna ráncai közt
alszanak.”

Bonnefoy-t juttatja eszembe. Bonnefoy-t jelölhetnék meg mint a pillanatnyilag legmodernebb költőt. Csak Bonnefoy rendszert csinált ebből, amit verse utolsó mondatában Kassák természetesen ér el. A magyar költészetnek egy olyan csúcsa ez a mondat, amit örök hó borít, és más költők lába nem tiporhat.

Bori felől kérdez, hihetetlen szorgalmán csodálkozik. Majd ismét a fiatalokkal beszélget.

Bori módszerének sokoldalú effektivitása, kritikusi rekvizitáriumának végtelen gazdagsága valóban meglepő. Ez az ember egyszerűen megtalálta a modern vers kulcsát. Elemző szenvedélye elől egy vers sem menekülhet, sorban megtöri a verseket, akár a diót. Eddig a modern versek érthetlensége, megközelíthetlensége miatt panaszkodtunk, most viszont Bori tanulmányáradatában azon kapjuk magunkat, az ellenkezője miatt.

Íme egy ember, aki sorra szedi a verseket, és mint a professzionális kasszanyitó, felpattintja őket. Vannak emberek, akiknek a megoldhatatlan megoldása a szenvedélye, Bori néha ezekre az emberekre emlékeztet. Ha netalán nagyon belefeledkezik munkájába, manírja jelentkezik, és ez fárasztó, habár még akkor is tanulhatunk tőle.

Amikor a maga nemében egy kritika eléri tökéletességét, akkor rendszerint szükséglet mutatkozik másfajta vagy ellenkező módszerre.

Miután, főleg Bori segítségével, megértettem minden Kassák-verseket, olyan kritika után vágyom, ami *lenni hagyja* a verset, ami csak hallgatózik a költőnél. Beaufret így ír Char és Heidegger találkozásáról a gesztenyefa alatt:

„Ez tényleg az első eset, mondta Char Heideggerről, hogy egy ilyenfajta ember nem magyarázta meg nekem, mi vagyok és mit csinálok. Heidegger inkább hallgat, mint magyaráz.”

Tulajdonképpen mi érdekel engem a kritikusknál: az az idő, amit a verssel él, azok a metszéspontok, ahol a kritikus sorsát metszi a vers. A kritikust a zongoristához hasonlítanám, de Gide értelmében, aki Chopin-könyvében az interpretátor egyfajta határozatlanságán inzisztál. Túl egyszerű lenne ezt az impresszionista kritikával téveszteni össze.

Azután az izmusok. Engem ez esetben is csak az a kritikus érdekel, aki, hogy úgy mondjam, élt ezekkel az izmusokkal, és például a festményeket a festék friss illatán keresztül, nem pedig a kézikönyvekből ismeri.

Görbe mutatójújáról homlokára ugrom: csillog, mint Borsos szobrán, mint amikor kővel csiszolnak követ.

Vasarelyről kérdezek valamit. Aztán majdnem egész este róla folyik a szó. Hatalmas Vasarely-könyvet hoz a polcra. Magunk elé tesszük, és feleségével együtt az egészet átlapozzuk, lassan, minden lapnál idézve, játszva. Valóban teljesen belefeledkezünk a játékba: műanyaglapokra fényképezett negatívokat mozgatunk a rajzok felett, és az op-ok életre kelnek, az örvények megfordulnak, a zebra futni kezd. A francia szőnyeg belgrádi kiállításán láttam ezt a zebrát.

Vasarely Kassák-tanítvány, és annak is vallja magát. Meglepő, nálunk Jugoszláviában nem ismerik Kassákot, a képzőművészt, de népszerű könyveiben Read sem említi. Moholy-Nagyot már ismerik. Úgy látszik, a nagy indítóknak, a mestereknek mindig jóval nagyobb időt kell kiállni, mint tanítványaiknak, akik egy pillanatra, úgy tűnik, minden akadály nélkül válnak világszerte ismertté. Felesége Vasarely csodálatos műhelyéről mesél, látogatásaikról. Majd arról, hogyan viszik külföldre a festményeket. Itthon a jogvédő irodában kis címkékkel látják el őket: se művészi, se másmilyen értéke nincs. Magyarországon eddig alig néhány képet vásároltak tőle.

Megijedek, amikor Kassák kijelenti, úgy látja, a folyóiratról szó sem lehet. A pékek most kaptak lapot, mondja. Csak most látom, mennyire egyedül van ez az ember:

„Mintha egyedül élne a földön”.

Előadom, tulajdonképpen miért vagyok itt. Sinkóról szeretnék beszélgetni vele. Sinkóról, aki budapesti mozaikjában „a feketeinges, szigorú és csodás emberről” szól. Megegyezünk, júniusban ismét felkeresem, és akkor le is jegyziünk valamit. Elmesélem, egyszer már találkoztunk, Ignotus és Sinkó levelezőlapját, amin Kassákot üdvözltek, többek között én is aláírtam...

Hazaérve Bányai szavait jegyzem naplómba: „Az immanens költői értékeket vizsgálva csak a magányosok és a nagyok egyenrangúságában lehetünk biztosak.”

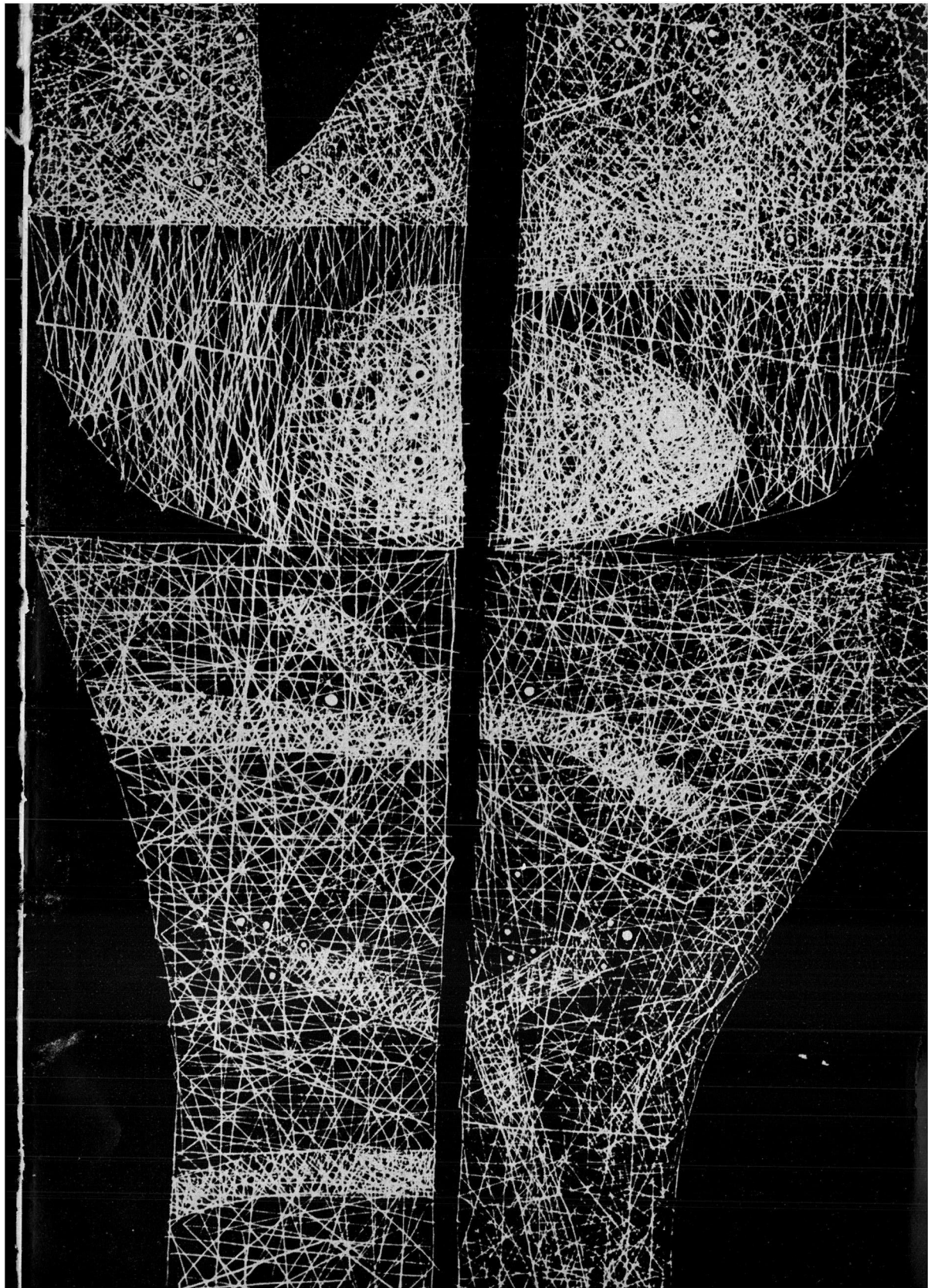
Lakásavatás stewardeseinknél. Valahol a ferihegyi repülőtérnél. Gyülekezés a Hungáriában. Szakad az eső. Jékelyt várjuk. Hallom, arról beszélgetnek, apja beteg. Tudod, ki az apja?, kérdezi Eörsi. Bóka László Őszi naplójának november 13-i bejegyzése jut eszembe, intek. De félek, nehogy Jékelyről kezdjen faggatni. Alig néhány versét olvastam, szégyellem magam, mindössze három sorát jegyeztem meg, idézem is, mert valamiféleképpen útinaplómba kívánczok:

„Füzdöttünk-é annyit a vad vizekben,
hogy a föld örlésében ne kívánjuk
a nyitott szemmel úszás örömét?”

Nem várjuk tovább. Taxiba szállunk, de csak ez első kocsiban ismerik az útirányt. Üldözze őket, mondjuk sofőrünknek. Arcizma sem rándul, örülünk, ha élünk, uram, mondja. Elvesztjük szem elől az első kocsit, de végül mégis megérkezünk valahogy.

Benyhe lemezét hallgatjuk. Nem tudtam, operaénekesként kezdte. „Valencia...” Kormos, a költő, lánya fényképét mutogatja, s amikor megkérdezem, ki az a másik a pénztárcájában, a lányom barátnője, mondja szemérmesen. Végre megérkezik Jékely is. Zavartan táncolom „szabadabb” táncomat fotelje előtt. Az antikváriumban, melynek főnöke éppen Sinkó Egy regény regényét olvassa, lelkesen dicséri, Magyar Csillagokat vásároltam, és Jékely versére bukkanok: Két szonett a magyar irodalom zivataros esztendeiből, Arany-mottója ment illetlen táncomban:

„Azért előre mindenféle dibdáb
Hancúzni a Parnasszuson meztláb”.

A Royal előtt, ahol rokonunkat várjuk, látjuk az érkező jugoszláv futballistákat. A mérkőzés másnap gyalázatos. Mi lett a labdarúgással? Belógattuk Eörsi két fiát.

Telefonálok Weöreséknek. Éppen most olvasták Kodály-versemet, mondja Amy. Eörsivel és Latorral megyünk hozzájuk. Sándor kimegy a konyhába, hogy valami hűsítő italt hozzon. Bébyételt kapunk. Alma-pép. Elmeséljük, kislányunk is velünk van, és éppen ilyen kosztón él. Eörsi új Heine-kötetet szerkeszt, és szeretné rávenni Sándort, fordítson neki. Sándor szerint inkább a reviczkyes fordításokat kellene megtartani, Eörsi viszont Heine modernségét bizonygatja. Lator Frénaud- és Char-kötetet szerkeszt. Ezek természetesen már jobban érdeklik költőnket, aki törökülésben ül a pamlagon, absztrakt festmények alatt.

Ismét Weöreséknél. Az utolsó magyar passiójátékot voltak hallgatni, iparosok előadásában, valahol vidéken. Vacsora után koreai szalmacigaretta. A fiatal magyar költőkről beszélgetünk, mesélem, rábukkantam arra a rétegre, amit annyira kerestem, hiányoltam a mai magyar költészetben. Pilinszky a mesterük. Hangjátékukat is hallgattam. Happeningjüket nem. Elkaptam a Kezdet egész anyagát, de csak a verseket sikerült elolvasnom. Naplómban nincs időm foglalkozni velük, ugyanis pesti nyugalmam mindössze egy napig tartott. Azután mintha már ismét úton lennék. A poloska miatt. Ezért mutatóba ki-másolok néhány rövid versüket, páratlan mesterei e műfajnak:

K E N T A U R

Összeérő

két idő

partjuk között
egy rejtett ány
fordul egyre beljebb

És felfelé

űzik a dalt a paták

(Szentjóby Tamás)

T H E R M O P Ű L A I

Vándor vidd hírvül a spártaiaknak:
a csata elmaradt.

(Lányi András)

Most látom, csak ez a két versike is elég, hogy érzékeltesse, mire gondolok. Talán lesz még időm írni erről a költészetről, amelynek lényeges része vallásos.

Ausztriában Weöresék is megismertek egy happeningessel. Olyan szép volt, ártatlan, mint egy ló, mondja Amy. Sándor ajánlja, hívjuk meg Újvidékre, habár nem vállalna érte felelősséget. Nemtelen, neve: Per H. Friis. Taxit hívnak, és búcsúzóul nagy zacskó bébyételt küldenek a kislánynak. Még májusban eljönnek Újvidékre.

Gyönyörű éjszaka. Most örülünk, hogy szinte lépésben hajt a sofőr. Rossz, hogy holnap már utazni kell.

Az állomáson a csecsemő-váróteremben ülünk. Milyen jó lenne, ha minden állomáson lenne és jogom volna a csecsemő-váróteremben várni a vonatokat! Új világ, új perspektíva. Amikor végre felszállunk

a vonatra, felsóhajtunk, megmenekültünk. Fogalmunk sincs, hagyunk-e poloskát a rokonok gyermekszobájában. Hogyan is történt?

Prágai hotelszobánkban már félórai ott-tartózkodás után észreveszem, karóráim szíja alatt valami csúnyán megmarta a kezem. Pontosan az ütőérnél. Éjszaka kikaparom, és mondjuk, ha a kávéházakban felkőnyökölök, az emberek, legalábbis úgy érzem, mind a kezemet nézik. Lehajtom pulóverem ujját, csak az ujjam hegye látszik ki, nyomorék. Aztán az egész úton visszafelé semmi, csak az óráim alatt dagad, több mint valószínű, másodszor is ott maradt, úgy érzem óráim a daganatban ketyeg. Pesten a rokon kislány ágyában alszom, reggel az én ágyamba ágyazzák az egész ház ágyneműjét. De még mindig nem tudom, hogy poloskám van. Éjszaka nyugtalanul alszom, vakarózom. Reggel feleségem megijed tőlem, egész testem, nyakam, karom az ütőér mentén teljesen össze van marva. Akkor mondom először, *poloska!* Pánik nem-népes-családomban. Feleségem meztelenre vetkőzik, megforgatom, semmi. Gyorsan a kicsiről is lekapkodjuk a ruhát, semmi. Kicsit megnyugszunk. Magas nyakú pulóverembe bújok, és szakállamig tűröm a nyakát. Szakállamat szét- és lefésülöm, néhány marást így sikerül elrejtennem. Reggelinél a fal mellé húzódok, s zavartan kapkodom a fejem, ha valaki rám talál nézni. Bezárkózunk a fürdőszobába, és tüzetesen átnézzük a ruhámat, alsóneműmet víz alá nyomjuk, letussolok. Hiába. Egész nap vakarózom, és érzem, valami mászkál rajtam. Mind idegesebb vagyok. Naplómát teljesen elhanyagolom, még csak nem is regisztrálom a történeteket, látottakat, olvasottakat. Voltunk a várban, a Bartók Múzeumban, néztük Gyémánt kiállítását, voltunk még egy házibulin stb. Olvasmányaim: Üvöltés, Kassák, Kiskönyv haldoklásunk emlékére. Kétszer megyünk színházba, de én semmit sem látok a darabokból, poloskáim közlekedését figyelem. Feleségem távcsövet vált, nagy mordály, szeretném magam felé fordítani a nehéz fegyvert, vesszek poloskáimmal. Múlnak a napok, se a feleségem, se a kislány nem vakarózik, se a rokonok népes tábora. Ha közülük valaki netalán megkaparja kissé a keze fejét, feleségemmel ijedten nézünk össze. Múlnak a napok, és én se látok, se hallok. Egyik reggelre a fülem hegyét is megmarja, ég, lobog, mintha valaki meggyújtotta volna. Égek, lobogok, mint Dali zsiráfja. Széchenyi Zsigmond vadásznaplóját olvasom, őt használom idegcsillapítónak. Nagy szó, amikor már ő sem használ. Szökök a rokonok elől, patkány. Kassáknál már mindenem ég. Hónom alatt parazsat szorítok. A poloskairtásról kellene tanácsot kérnem a nagy költőtől, hiszen ő poloskaszakértő. Ha magunk vagyunk, sikitok kínomban. De a rokonoknak mégsem merünk szólni. Éjszaka nem alszom, virrasztok, a poloskámat vadászom. Már több mint öt napja itt vagyunk, de még csak nem is láttam. Istenem, hol rejtőzik?

A vásárcsarnokban sétálunk, a gombafelhozatalt tanulmányozom. Veszekszünk feleségemmel, melyikünk menjen be a patikába. Elszánom magam, nagy piros dudorral a homlokomon, és benyitok. Szép fiatal patikusnő fogad mosolyogva. Azt mondja, nincs segítség, csak a cián. Cián! De próbáljam meg Neotoxszal. Szaladok az első Közértbe, az emberek utánamfordulnak, lángolok, szakállam is csak egy a sok lángnyelv közül. Sietünk haza, bezárkózunk, és teleszórom magam Neotoxszal. Amerre járok, fehér csik marad mögöttem. Éjszaka virrasztás közben hirtelen felkapom a fejem: a szörnyeteg párnám rán-

caiban! Lüktet a sok vértől. Szétnyomom, véres maradok. Feleségem sír. A kicsi felriad, ő is sír. A kezem feje is össze van már arva, pulóveremből már az ujjam hegye sem látszik ki, ha meg akarok fogni valamit, mint csápokat dugom ki hüvelyk- és mutatóujjamat. Esténként vastag réteg Neotoxszal borítom ágyamat, hajnalban, mielőtt még bejön nagynénink, a teraszon rázzuk az ágyneműnket. A szomszédok már ismernek bennünket, el nem tudják képzelni, mi történt velünk.

Mondom, a Pannónia Expresszben végre fellélegzünk, most már marhatnak, mondom. Vámvizsgálat. Bár addig motoznának ezek a szakemberek, míg el nem csipnék állatkáimat. Meg kellene kérni őket, mondom.

Szabadka. Két napig az udvaron lóg a ruhám. Május elseje! Királyhalmára megyünk. Ütközben teknősbékát találok, nylonzacskóban magunkkal visszük. Királyhalma valóban mennyország. A poloska többé nem jelentkezik. Milyen tiszta a homok...

Egész nap olvasok: Kortársak a németalföldi festőkről, Lesznai Anna versei. Eörsi hívta fel figyelmemet Lesznai könyvére, okvetlenül írni fogok róla. A 7 Napban Utasi Mária Weöres Sándornak ír verset. Tetszik. Jelzem Weöreséknek.

Újvidék. Végre itthon. Ahogy betoppanok szobámba, gyökeret ver a lábom, a falon egy óriási poloska. Teljesen megfélemedtem, illetve eddig nem is vizsgáltam meg közelebbről Trkulja fiatal belgrádi festő grafikáját, amit barátunktól kaptam, és felakasztottam a falra: poloska, egy szétmázolt poloska. Zseniális! Ennek az embernek már lehetett dolga poloskával, mondom. Aranyrámába fogom rakni. Naponta megállok előtte. A teknőst Nérónak kereszteltük, a teraszon narancsosládában tartjuk. Feleségem a városban van, amikor felrohan a házinéni: a teknős kimászott ládájából, leesett a teraszról, és összetört. Rohanok le, összetört, mint egy dió. Folyik a vére. A fűbe teszem, még él... Másnap levél Szabadkáról: Elpusztult Sutyi, a papagáj. Feleségem egész nap sírt, a kislány is nyugtalan, habár fogalma sincs, miről van szó. Sutyit 56-ban hozták Magyarországról, a Talpra magyar-t szavalta. Tizenegy éves korában pusztult el szegény, fenekére kövesedett ürüléktonnyal.

Kislányom ma pillantotta meg először a macska farkát — ezt az óriási fekete kérdőjelet. Tennem kellett volna valamit. A következő cigaretta után nyúltam. Feleségem szerecsendiót reszelt. A rádió a kristályhiba kiszámításának módját ismertette.

L. meséli, megjött az apja Németországból, és egy kis mókust hozott. A függönyben csinált magának fészket.

Lassan elmúlnak marásaim, reggelente Trkulja rajza előtt állok, mint egy ikon előtt, és allergiásan forgatom nyakam. Kétségtelen, megszerettem ezt a képet. Ó, milyen utak vezetnek a festészethez!

Új utazások kilátásban! Kosovo és Metohija. All right, megyek. Május végén pedig Rijekába kellene menni az olaszokhoz. All right, megyek. Nincs is időm „sajtó alá rendezni” naplóm. Annyi baj legyen.

P.-val találkozom. Sinkó fiatalkori naplóját húzza elő a táskájából, egy szuszra elolvasom és cigarettás dobozomra másolom egy mondatát: „Komoly ember nem ír naplót.”

(Folytatjuk)